

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۵	فصل اول: کلیات و مفاهیم اصلی تکنولوژی آموزشی
۶	تعاریف علمی
۶	مفاهیم مستتر در تعاریف تکنولوژی آموزشی
۷	مفهوم تکنولوژی
۸	مفاهیم آموزش و تدریس
۱۱	یادگیری
۱۱	طراحی
۱۳	تربیت
۱۳	ارتباط
۱۷	مفهوم سیستم
۱۸	تعاریف تکنولوژی آموزشی
۲۳	فلسفه تکنولوژی
۲۴	فلسفه تکنولوژی آموزشی چیست؟
۲۴	مفهوم علم
۲۵	نظریه‌های فلسفی درباره علم
۳۱	ساختار نظریه
۳۴	ماهیت و فلسفه تکنولوژی آموزشی
۳۶	تکنولوژی یادگیری و مسائل مرتبط با آن
۴۲	تاریخچه تکنولوژی آموزشی
۴۴	ابعاد و آینده تکنولوژی آموزشی
۴۶	تاریخچه استفاده از ابزار و وسایل آموزشی در ایران
۴۷	مهارت‌های تکنولوژیست آموزشی
۴۹	زمینه کاری فارغ‌التحصیلان رشته تکنولوژی آموزشی
۵۱	فصل دوم: طراحی آموزشی
۵۱	مزایای طراحی آموزشی

صفحه	عنوان
۵۲	فرایند طراحی آموزشی
۵۳	عناصر طراحی آموزشی
۵۵	تفاوت میان اصطلاحات در ادبیات طراحی آموزشی
۵۷	الگوهای طراحی آموزشی
۵۷	نظریه‌های یادگیری و طراحی آموزشی
۵۸	رفتارگرایی و طراحی آموزشی
۶۰	نمونه‌ای از برنامه‌ی درسی درس ادبیات با استفاده از رویکرد رفتارگرایی
۶۰	نقد دیدگاه رفتارگرایی
۶۱	شناخت‌گرایی و طراحی آموزشی
۶۲	اصول طراحی آموزشی از دیدگاه شناخت‌گرایی
۶۳	نظریه‌های یادگیری شناختی
۶۳	کاربرد نظریه‌های یادگیری شناختی
۷۴	سازنده‌گرایی و طراحی آموزشی
۷۶	اصول آموزش و یادگیری مستخرج از رویکرد سازنده‌گرایی
۷۹	ارتباط‌گرایی
۸۱	ارتباط‌گرایی و طراحی آموزشی
۸۴	اصول و پیش‌فرض‌های ارتباط‌گرایی برای طراحی آموزشی
۸۶	الگوی عمومی طراحی آموزشی
۸۷	انواع الگوهای طراحی آموزشی
۸۷	الگوی طراحی آموزشی دی‌ک و کری
۸۸	الگوی طراحی آموزشی گرلاچ و الی
۹۱	الگوی طراحی آموزشی نظام‌مند حاتمی
۹۶	الگوی شرح و بسط رایگلوت
۱۰۱	الگوی طراحی آموزشی گانیه و بریگز
۱۰۵	الگوی طراحی انگیزه‌ای آموزش کلر
۱۰۷	الگوی طراحی آموزشی مریل
۱۲۳	الگوی R2D2
۱۲۴	الگوی طراحی آموزشی جاناسن
۱۲۵	الگوی چهار مؤلفه‌ای مرینبوئر
۱۲۷	الگوی طراحی آموزشی مبتنی بر پروژه
۱۲۷	الگوی طراحی آموزشی اطمینان‌بخش اشور
۱۳۵	الگوی کمپ

صفحه	عنوان
۱۳۷	الگوی طراحی آموزشی ویژه نگرش‌ها
۱۳۹	الگوی طراحی آموزشی مارتین و رایگلوث
۱۴۴	الگوی طراحی آموزشی نگرشی حاتمی
۱۵۰	الگوی طراحی آموزشی DODDEL
۱۶۲	الگوی لایه‌های انتقال
۱۶۴	فصل سوم: تکنولوژی آموزشی برای مخاطبان با نیازهای ویژه
۱۶۴	آموزش و پرورش ویژه
۱۶۸	تبیین مفهوم آموزش و پرورش ویژه
۱۶۹	فناوری اطلاعات و ارتباطات و نیازهای ویژه
۱۷۴	روش‌های فناوری اطلاعات برای کمک به دانش‌آموزان ویژه
۱۷۷	شش اصل کلیدی برای کودکان نیازمند به آموزش ویژه
۱۷۸	روش‌های آموزشی اولیه
۱۷۹	آموزش و پرورش کودکان عقب‌مانده ذهنی
۱۸۲	تأثیر سهم ایتار
۱۸۳	تأثیر سهم سگوین
۱۸۵	تأثیر سهم مونته‌سوری
۱۸۸	تأثیر سهم دکتر او. د. کرولی
۱۸۹	تأثیر سهم آلفرد بینه
۱۹۰	نظام آموزشی دکودر
۱۹۵	برنامه‌ریزی مواد درسی برای عقب‌مانده ذهنی
۲۰۱	آموزش و پرورش نابینایان
۲۰۳	وسایل کمک آموزشی
۲۲۰	درشت‌نمایی الکترونیک یا دستگاه بهدید
۲۲۴	آموزش و پرورش ناشنوایان
۲۲۶	روش‌های ارتباطی
۲۲۹	توان‌بخشی شنیداری
۲۳۹	فهرست منابع

پیشگفتار

جامعه انسانی با گذر زمان از سادگی به پیچیدگی میل کرده و در هیچ برهه‌ای از تاریخ بی‌نیاز از آموزش نبوده است. هر اندازه که جوامع بشری پیچیدگی بیشتری یافته‌اند به آموزش و تکنولوژی‌های آموزشی نیاز بیشتری احساس کرده‌اند. توجه جوامع مترقی به آموزش و درک اهمیت و ظرافت آن، باعث شد در اوایل قرن بیستم رشته‌ای از علم شکل گیرد که امروزه بیش از صد سال است با عنوان «تکنولوژی آموزشی» شناخته می‌شود و از رشته‌های پر اهمیت علوم تربیتی به شمار می‌رود. این رشته در کشور بنیانگذاری شده و تا به امروز با فراز و نشیب‌هایی مواجه بوده است. عامل اصلی شکل‌گیری آن دغدغه ارتقای کیفیت آموزشی از سوی مدیران نظام آموزشی بوده و در بدو پیدایش این حوزه علمی، عمدتاً جنبه سخت‌افزاری آن مورد توجه قرار گرفته است. شاید بتوان بروز جنگ‌های جهانی اول و دوم را یکی از فرصت‌های به منصفه ظهور رسیدن نقش تکنولوژی آموزشی در سرعت بخشیدن در یادگیری دانست. شرایطی که هر روز ادوات جنگی جدیدی وارد عرصه نبرد می‌شد و نظامیان بایستی نحوه کار با آن را به سرعت یاد می‌گرفتند و استفاده می‌کردند. به همین مناسبت است که تکنولوژی آموزشی نه تنها در مراکز آموزشی و صنعتی بلکه در محیط‌های نظامی نیز یک رشته راهبردی و شناخته شده‌ای است. این رشته برای آموزش اثربخش پا به عرصه وجود نهاده و نیل به این مهم، با اطلاع از نحوه یادگیری انسان است. از این رو، رشته روان‌شناسی تربیتی از جمله رشته‌های پر کاربرد در حوزه تکنولوژی آموزشی است؛ بنابراین، دانش‌آموختگان این رشته باید به نظریه‌ها و رویکردهای یادگیری اشراف لازم داشته باشند. همان‌طور که از عنوان رشته مشخص است، یک بعد اساسی این رشته، جنبه فنی و ابزاری آن است. بدین معنا که در هر حال هر نوع تکنولوژی متناظر بر وسیله، ابزار و مهارت به کارگیری آن است. از این منظر نیز رشته تکنولوژی آموزشی در برهه‌های مختلف تاریخ پیدایش و نضج خود تحولاتی را تجربه کرده است که بارزترین آن تغییر شکل ابزارهای تکنولوژی آموزشی از ابزارهای ساده اوایل قرن بیستم و تلویزیون کابلی اواسط همان قرن تا نرم‌افزارها و محیط‌های یادگیری هوشمند و پیچیده مجازی امروزی است. تکنولوژی‌های آموزشی سال‌های اخیر به سمت شخصی‌سازی یادگیری تمایل بیشتری داشته است، به همین دلیل، شاهد به کارگیری مکرر اصطلاح

تکنولوژی‌های یادگیری در متون و گفتار نظریه‌پردازان و کنشگران این حوزه از علم هستیم. با این روند، در آینده‌ای نه چندان دور، تغییر کامل عنوان رشته نیز از تکنولوژی آموزشی به تکنولوژی یادگیری، اصلاً دور از انتظار نیست و این روند شروع شده است.

این رشته در ایران نیز حدود نیم قرن سابقه دارد، ولی بیش از آنچه به معنا و مغز آن پرداخته شود، عمدتاً به پوسته و سخت‌افزار آن توجه شده است. توجه به این رشته با ورود تکنولوژی تلویزیون آموزشی کابلی و با تدبیر دکتر فرهاد صبا مدیر صدا و سیمای وقت ایران و در راستای طرح پیکار با بی‌سوادی همراه بود و با اعزام کارشناسان محدودی به خارج از کشور قبل از انقلاب اسلامی انجام شد، ولی برنامه‌ی درسی مدون دوره کارشناسی آن بعد از انقلاب (۱۳۶۴) و در شورای عالی انقلاب فرهنگی با مسئولیت دکتر محمدرضا افضل‌نیا و همت استادان پیشکسوت این رشته، تدوین و برای اولین بار در دانشگاه‌های تهران، تبریز، علامه طباطبایی، تربیت معلم (خوارزمی)، شهید چمران اهواز و اراک راه‌اندازی شد (افضل‌نیا، ۱۳۹۸).

پس از تحمل مرارت‌های فراوان استادان پیشکسوت این رشته در مراحل تأسیس، در سال‌های بعد نسل جدیدی از متخصصان تکنولوژی آموزشی به ظهور رسیدند. بعد از یک دهه تربیت کارشناس تکنولوژی آموزشی، در سال ۱۳۷۵ اولین دوره کارشناسی ارشد این رشته با همت مرحوم دکتر محمد احدیان و دکتر داریوش نوروزی، دکتر محمدحسن امیر تیموری، خانم دکتر خدیجه علی‌آبادی و سایر همکارانشان در دانشگاه علامه طباطبایی دایر شد و به دنبال آن و با ظهور نسل جدید استادان تکنولوژی آموزشی راه‌پیشگامان این رشته تداوم یافت و در حال حاضر، دانشگاه‌های تربیت مدرس و علامه طباطبایی مجری دوره دکترای تخصصی تکنولوژی آموزشی در ایران هستند.

پس از گذشت حدود سه دهه از تصویب اولین برنامه درسی دوره کارشناسی تکنولوژی آموزشی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری سیاست ادغام رشته‌های دوره کارشناسی را در پیش گرفت و به دنبال آن تقریباً تمامی رشته‌های علوم تربیتی با هم ادغام شدند و با در نظر گرفتن حدود ۲۰ واحد درس تخصصی در هر یک از گرایش‌های علوم تربیتی، رشته‌های مذکور به جای گرایش، با عنوان زمینه تخصصی تصویب شدند؛ برای مثال رشته کارشناسی علوم تربیتی با زمینه تکنولوژی آموزشی که در قیاس با برنامه درسی قبلی، دارای دروس تخصصی کمتری است. در برنامه درسی جدید هم عنوان دروس و هم سرفصل‌های آن تغییر کرده و کتاب حاضر، در راستای پوشش دادن به سرفصل‌های مصوب

کمیته علوم تربیتی شورای تحول در علوم انسانی تدوین شده است. بر خود وظیفه می‌دانم که از زحمات تمامی همکاران در کمیته علوم تربیتی شورای تحول در علوم انسانی و نیز کمیته برنامه‌ریزی علوم تربیتی در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مدیران محترم و کارشناسان ساعی «سمت» که هر یک نقش مؤثری در مراحل تدوین این کتاب داشته‌اند، تشکر و قدردانی نمایم.

همچنین تشکر قلبی خود را از استاد محترم جناب آقای دکتر محمدرضا افضل‌نیا که با صبر و حوصله به سؤال‌های ما در مورد تاریخ شفاهی شکل‌گیری رشته تکنولوژی آموزشی در ایران پاسخ دادند، ابراز می‌دارم.

از دانشجویان دکترای تخصصی تکنولوژی آموزشی دانشگاه تربیت مدرس که بازخوردهای سازنده در مراحل تدوین این کتاب داشته‌اند و برخی از آنها به خصوص خانم صدف علیزاده در سازماندهی برخی از قسمت‌های کتاب نقش داشته‌اند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

از خوانندگان محترم انتظار است که نظریات و انتقادات خود را برای تصحیح و تقویت چاپ‌های بعدی کتاب، دریغ نفرمایند و پیشنهادهای خود را به این آدرس الکترونیکی j.hatami@modares.ac.ir ارسال کنند.

دکتر جواد حاتمی

استاد دانشگاه تربیت مدرس

۱۴۰۱